

ARTYKUŁY

MARCIN STARZYŃSKI (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

 <https://orcid.org/0000-0003-0946-2175>

„Brakujący element”, czyli o nieznanym nadaniu dla klasztoru wallombrozjanów w Coltibuono z 1201 roku

Zarys treści: Artykuł zawiera komentarz do edycji odnalezionej w zbiorach Uniwersytetu Jagiellońskiego XIII-wiecznego rotulusa pochodzącego z dawnego archiwum klasztoru wallombrozjanów w Coltibuono. Odkrycie to uzupełnia dotychczasową wiedzę o rozwoju majątku klasztornego na przełomie XII i XIII w.

Abstract: The paper contains a commentary accompanying an edition of the 13th century rotulus, recently discovered in the collections of the Jagiellonian University, from the archive of the monastery of Vallombrosians in Coltibuono. The discovery considerably improves current knowledge about land endowments to that monastery at the turn of the 12th and 13th centuries.

Słowa kluczowe: dyplomatyka średniowieczna, rotulusy, wallombrozjanie, klasztor w Coltibuono

Keywords: medieval diplomatics, rotuluses, Vallombrosians, Coltibuono monastery

1. RYS HISTORYCZNY FUNDACJI W COLTIBUONO DO KOŃCA XII WIEKU

Bazując na późnonowożytnym przekazie Fedele Soldaniego (1696-1765) – wallombrozjanina, przeora konwentu w Rignalla w pobliżu Florencji i uznanego zakonnego historiografa – najstarszych śladów istnienia oratorium pod wezwaniem św. Wawrzyńca w tokańskim Coltibuono można doszukiwać się już na przełomie VIII i IX w. Soldani odnalazł bowiem w domowym archiwum rodziny Ricasoli najpewniej piętnastowieczny dokument, zawierający zapis (notycję) mówiący, iż fundatorem oratorium był niejaki Jeremiasz, antenat Firidolfich z Monte Grossoli¹. Fundacja taka wpisywałaby się zresztą w obserwowane wówczas ożywienie religijne

¹ F. Soldani, Lettera decima [...] sopra la fondazione dei monasteri di San Lorenzo a Coltibuono e di Santa Maria a Cavriglia, Firenze: nella stamperia in Borgo dei Greci, 1754, za: F. Manjoni, La Badia a Coltibuono. Storia di una proprietà, Firenze 1981, s. 10.

w środowisku miejscowych feudałów². W czasie karolińskiego podboju Italii wiele tych wczesnych fundacji niestety upadło, a na ich odrodzenie trzeba było czekać do początku XI w. Proces ten wiązał się z kolei z osobą i działalnością Jana Gwalberta (ok. 995-1073), który w połowie lat trzydziestych tego stulecia w dolinie Vallombrosa założył wspólnotę eremicką ściśle przestrzegającą zasad życia konwentualnego wyłożonych w Regule św. Benedykta z Nursji. Z czasem fundacja ta zyskała zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej i dała początek nowej kongregacji³.

W 1037 r. przedstawiciele rodziny Firidolfich (Ugo, Alberto i Guido, synowie Rudolfa⁴) potwierdzili dawniejsze zapisy na rzecz oratorium i kościoła w Coltibuono, zobowiązując się jednocześnie do opieki nad nimi⁵. Od 1049 r. znane są kolejne

² Np. G. Castiglia, Topografia cristiana della Tuscia Annonaria e della Tuscia Langobardorum (IV-VIII sec. D.C.), Papers of the British School at Rome 86, 2018, s. 85-126; tenże, Rural Churches and Settlements in Late-Antique and Early Mediaeval Tuscany, Journal of Roman Archaeology 31, 2018, s. 223-247; R. Farinelli, Churches and Social Elites in Early Medieval Tuscany. A Quantitative-Statistical Approach to the Episcopal Archive of Lucca, w: Churches and Social Power in Early Medieval Europe. Integrating Archaeological and Historical Approaches, Turnhout 2015 (Studies in the Early Middle Ages 42), s. 157-181; R. Farinelli, M. Corti, L. Marchese, J.C. Sánchez-Pardo, Chiese e popolamento nella Tuscia dell'alto Medioevo. Un approccio quantitativo alla documentazione diplomatica altomedievale del monastero di San Salvatore al Monte Amiata, w: Chiese e insediamenti nei secoli di formazione dei paesaggi medievali della Toscana (V-X secolo), Borgo San Lorenzo 2008 (Quaderni del Dipartimento di archeologia e storia delle arti, sezione archeologica 64), s. 297-336; C. Tronti, Famiglie signorili, cappelle private e insediamenti fortificati in Val di Sieve tra X e XII secolo. I casi di Monte di Croce e Montefiesole (Pontassieve, Firenze), w: tamże, s. 199-224; M. Valenti, La Toscana prima e dopo il 774. I segni delle aristocrazie in ambito urbano e rurale, w: 774. Ipotesi su una transizione, Turnhout 2008 (Seminari del Centro interuniversitario per la storia e l'archeologia dell'alto Medioevo 1), s. 221-261; tenże, Aristocrazie ed élites, deboli e forti, nella Toscana tra VI e X secolo, w: Archeologia e società tra tardo antico e alto Medioevo, Mantova 2007 (Documenti di archeologia 44), s. 205-240.

³ C. Leonardi, La figura di Giovanni Gualberto nella Toscana del secolo XI, w: tenże, Medioevo profetico, Spoleto 2019 (Uomini e mondi medievali 60), s. 15-22 (pierwodoruk w: In vice Iohannis primi abbatis. Saggi e contributi per il millenario gualbertino in onore del reverendissimo don Lorenzo Russo occasione del XXV anniversario di ministero abbaziale, Vallombrosa 2002 [Archivio vallombrosano 5], s. 9-16); T. Immonen, Giovanni Gualberto, Vallombrosa e Camaldoli nel secolo XI, w: Il monachesimo del secolo XI nell'Italia nordoccidentale, Cesena 2010 (Italia benedettina 29), s. 417-446; R. Grégoire, La canonizzazione e il culto di Giovanni Gualberto († 1073), w: I Vallombrosani nella società italiana dei secoli XI e XII, Vallombrosa 1995 (Archivio vallombrosano 2), s. 113-132. Także: F. Salvestri, Monachesimo benedettino e paesaggi agrari nella Toscana medievale (XI-XIV secolo), w: Abbazie e paesaggi medievali in Toscana, Firenze 2014 (Territori 23), s. 13-30; tenże, Disciplina caritativa. Il monachesimo vallombrosano tra Medioevo e prima età moderna, Roma 2008; tenże, Il monachesimo vallombrosano alla periferia orientale di Firenze. La badia di San Bartolomeo nel pieno e nel tardo Medioevo, w: Alle porte di Firenze. Il territorio di Bagno a Ripoli in età medievale, Roma 2008 (Valdarno medievale. Studi e fonti 2), s. 57-92.

⁴ L. Passerini, Genealogia e storia della familia Ricasoli, Firenze 1861, s. 31-33, tab. 2.

⁵ Regesto di Coltibuono, wyd. L. Pagliai, Roma 1909 (Regesta chartarum Italiae), nr 27: *quia ecclesia et oraturio quot est in onore Dei et sancti Lorentii, qui est posito in loco Coltobolli infra teriturio de plebe sancti Petri sito Avano, antiquitus parentibus suis pro animabus earum a fundamentis edificaverunt et de rebus et terris eorum ibidem dederunt.* Autentyczności tego dyplomu bronił F. Manjoni, La Badia a Coltibuono, s. 11.

nadania⁶. Wiadomo również, że przed 1051 wzniesiono nową siedzibę dla grupy kanonickiej, a przed 1075 r. – hospicjum dla pielgrzymów⁷. Dawniej przyjmowano, że ów autonomiczny klasztor w Coltibuono inkorporowano do kongregacji wallombrozjanów w 1095 r.⁸, jednak w świetle ustaleń Francesco Manjoniego należy przyjąć, że faktycznie stało się to cztery dziesięciolecia wcześniej, z dużą dozą prawdopodobieństwa między 1051 a 1053 r.⁹

W 1058 r. kościół św. Wawrzyńca w Coltibuono został konsekrowany przez biskupa Florencji Gerarda z Burgundii (1045-1058), późniejszego papieża Mikołaja II, który odpowiadał za ożywienie życia kanonickiego w diecezji¹⁰, oraz kardynałów Humberta z Silva Candida (Moyenmoutier) (ok. 1000-1015 – 1061)¹¹ i Piotra z Tuskulum (przed 1057 – przed 1062)¹². Od tego też czasu obserwuje się wzmożenie nadań na rzecz kościoła i klasztoru, który szybko stał się jednym z ważnych centrów odnowienia religijnego w regionie¹³. Proces ten został dokładnie omówiony przez cytowanego już Francesca Manjoniego. Dokonana przez tego badacza analiza społecznej pozycji donatorów pozwoliła na wskazanie, że większą rolę odgrywały w nim względy polityczne, mniejszą natomiast duchowe. O ile bowiem wielcy feudałowie regionu Chianti budowali przede wszystkim swój prestiż jako współuczestnicy wielkiego religijnego poruszenia związanego z rozwojem kongregacji wallombroziańskiej, o tyle wszyscy drobni właściciele zdawali się w ten sposób uwalniać od wpływu tych pierwszych przez oddanie się w opiekę danego klasztoru¹⁴. I jakkolwiek dziś trudno jednoznacznie ocenić, które nadania ziemskie klasztor w Coltibuono otrzymał od bardziej, a które od tych mniej zamożnych rodzin, to liczba takich nadań dokonanych w XI i XII w. sięga blisko 200¹⁵.

⁶ Ich pełne zestawienie: F. Manjoni, *La Badia a Coltibuono*, s. 109-144.

⁷ *Regesto di Coltibuono*, nr 43 (*de ecclesia et canonica sancti Laurentii, qui est edificata in loco, quo nominatur Cultoboni*), 94 (*intus ospitale prope monasterii sancti Laurentii in eodem loco constructum*).

⁸ J.-R. Gaborit, *Les plus anciens monastères de l'ordre de Vallombreuse (1037-1115). Étude archéologique, Mélanges d'archéologie et d'histoire* 76, 1964, s. 451-490, zwł. s. 467-468, 473 (przyp. 6).

⁹ F. Manjoni, *La Badia a Coltibuono*, s. 15-16 (zwł. przyp. 14).

¹⁰ D. Suchánek, *Papal Elections on the Eve of Issuance of the Papal Decree In nomine Domini – Historical Analysis of the Election of Popes Stephen IX and Nicholas II*, *West Bohemian Historical Review* 10, 2020, s. 143-166.

¹¹ J.T. Gilchrist, *Cardinal Humbert of Silva-Candida, the Canon Law and Ecclesiastical Reform in the Eleventh Century*, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonische Abteilung* 58, 1972, s. 338-349; tenże, *Cardinal Humbert of Silva-Candida († 1061)*, *Annuaire médievale* 3, 1962, s. 29-42.

¹² F. Manjoni, *La Badia a Coltibuono*, s. 16-17.

¹³ Zob. W. Kurze, *Monasteri e nobiltà nella Toscana medievale*, w: tenże, *Scritti di storia toscana. Assetti territoriali, diocesi, monasteri dai Longobardi all'età comunale*, Pistoia 2008 (Biblioteca storica pistoiese), s. 189-204, pierwotny w: *Le vie europee dei monaci. Civiltà monastiche tra Occidente e Oriente*, San Pietro in Cariano (Verona) 1988 (Scuola di memoria storica 5), s. 47-66; tenże, *Monasteri e nobiltà nella Tuscia altomedievale*, w: *Atti del 5° Congresso internazionale di studi sull'alto medioevo*, Spoleto 1973, s. 339-362.

¹⁴ F. Manjoni, *La Badia a Coltibuono*, s. 20-31.

¹⁵ Tamże, s. 26.

2. ARCHIWUM DOKUMENTOWE KLASZTORU PO KASACIE W POCZĄTKU XIX WIEKU

Badający rozwój majątku klasztornego F. Manjoni zebrał również informacje o późniejszych donacjach, zamieszczając w swojej monografii registry dokumentów z dawnego archiwum klasztornego, przechowywanych obecnie w zespole Badia di San Lorenzo a Coltibuono w Archiwum Państwowym (Archivio di stato) we Florencji¹⁶. Należy bowiem przypomnieć, że w początku XIX w., po podboju Toskanii przez wojska napoleońskie, wspólnota wallombrozjanów w Coltibuono podzieliła los wielu innych instytucji życia religijnego i została skasowana, a jej majątek ziemski skonfiskowany¹⁷. W 1812 r. archiwalia klasztorne zostały przewiezione do Florencji, jako stolicy departamentu Arno¹⁸, gdzie w 1852 r. na mocy dekretu księcia Leopolda II powstało archiwum państwowe. Obecnie sam tylko zespół dokumentów pergaminowych z Coltibuono z lat 943-1604 liczy 917 dyplomów¹⁹. Należy jednak zauważyć, że pojedyncze archiwalia związane z dziejami tej wspólnoty mogą jeszcze znajdować się w prywatnym archiwum rodziny Ricasolich na zamku w Brolio, w archiwum biskupim we Fiesole czy też w Archiwum Watykańskim²⁰. Najstarsze dokumenty, do 1200 r., zostały opublikowane w 1909 r. przez Luigiego Pagliai²¹, który był również autorem pierwszej naukowej monografii poświęconej klasztorowi w Coltibuono²².

Analizując znane dziś nadania na rzecz opactwa z końca XII i początku XIII w., nietrudno dostrzec w nich lukę w latach 1201-1210²³. Okazuje się jednak, że można ją wypełnić, albowiem jeden z dokumentów z dawnego archiwum klasztornego, nienotowany w starszej literaturze, udało się niedawno odnaleźć w zbiorach Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie znalazł się być może jeszcze w końcu XIX lub w początku XX w.

3. PRACOWNIA NAUK POMOCNICZYCH HISTORII I ŹRÓDŁOZNAWSTWA UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO I JEJ ZBIORY DYPLMATYCZNE

Krakowska Pracownia Nauk Pomocniczych Historii i Źródłoznawstwa, wchodząca w skład Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, jest najstarszą instytucją

¹⁶ Tamże, s. 109-144.

¹⁷ Tamże, s. 86-87; także: G. C a t o n i, Gli archivi senesi durante il dominio francese (1808-1814), *Rassegna degli archivi di Stato* 26, 1966, s. 121-146, zwł. s. 133; A. P e n n i n i, La soppressione degli „ordini regolari” nel Piemonte napoleonico, *Historia et ius. Rivista di storia giuridica dell’età medievale e moderna* 13, 2008, s. 1-20, zwł. s. 5-11.

¹⁸ F. M a n j o n i, La Badia a Coltibuono, s. 87.

¹⁹ Tamże, s. 104.

²⁰ Tamże, s. 103.

²¹ *Regesto di Coltibuono* (wydawnictwo to mieści 556 dokumentów).

²² L. P a g l i a i, Le origini dell’abbazia di Cultibuono nuovamente illustrate, Firenze 1911; A. F a b b r i, Camaldolesi e vallombrosani nella Toscana medievale. *Repertorio delle comunità monastiche sorte tra XI e XV secolo*, Firenze 2021 (*Fragmentaria. Studi di storia culturale e antropologia religiosa* 3), s. 364-368 (tam zestawienie starszej literatury).

²³ F. M a n j o n i, La Badia a Coltibuono, s. 129.

tego typu działającą w polskich strukturach akademickich²⁴. Jej geneza sięga lat dziewięćdziesiątych XIX stulecia i łączy się z osobą Stanisława Krzyżanowskiego (1865-1917)²⁵, wybitnego historyka mediewisty, który, jako pierwszy w Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskał habilitację z zakresu nauk pomocniczych na podstawie pionierskiej pracy o dokumentach i kancelarii trzynastowiecznego polskiego księcia Przemysła II (1257-1296)²⁶. Jeszcze przed uzyskaniem doktoratów (z historii i prawa) Krzyżanowski jako uczestnik pierwszej ekspedycji naukowej prowadzonej przez krakowską Akademię Umiejętności w latach 1886-1887 (kierowanej przez Stanisława Smolkę), mającej na celu poszukiwanie poloników w zbiorach Archiwum Watykańskiego²⁷, został skierowany na kurs paleograficzny w Scuola Vaticana di Paleografia, który ukończył z tytułem paleografa archiwisty Stolicy Świętej²⁸. Następnie w latach 1887-1889 odbywał w wiedeńskim Institut für Österreichische Geschichtsforschung studia pod kierunkiem Theodora Sickla (1826-1908), bez wątpienia najwybitniejszego wówczas w Europie znawcy dyplomatyki średniowiecznej²⁹. Trzy lata spędzone w stolicy Cesarstwa Austro-Węgierskiego sprawiły niewątpliwie, że Krzyżanowski postanowił zorganizować w Krakowie instytucję podobną wiedeńskiemu instytutowi, w której prowadzone miały być zorganizowane, nowoczesne badania nad średniowiecznym dokumentem jako wyjątkowym zabytkiem piśmiennictwa. Początkowo (od 1891 r.) podjął wykłady z nauk pomocniczych historii jako Privatdozent, nie pobierając wynagrodzenia. Zaczął jednak systematycznie budować zaplecze naukowe (zbiór specjalistycznej literatury) konieczne do realizacji tych planów. Z czasem, w 1910 r., powstał Gabinet Nauk Pomocniczych przy Seminarium Historycznym (funkcjonujący do dziś pod nazwą Pracowni). Kiedy w 1916 r. jego kierownictwo objął Władysław Semkowicz (1878-1949), inny z luminarzy polskiej mediewistyki międzywojennej³⁰, w pełni ukształtował się naukowy profil tej jednostki. Wtedy także zbiory ówczesnego Gabinetu zostały wzbogacone o kilka bezcennych kolekcji: kartograficzną, numizmatyczną, „paleograficzną” (fragmenty rękopisów średniowiecznych pozyskiwanych z opracowań różnych kodeksów), sfragistyczną (odlewy pieczęci) i dyplomatyczną, na

²⁴ S. M i k u c k i, Nauki pomocnicze historii w Uniwersytecie Jagiellońskim, w: Studia z dziejów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1967 (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 139, Prace Historyczne 16), s. 153-183, zwł. 165-171.

²⁵ Ostatnio Z. P i e c h, Stanisław Krzyżanowski – badacz „rzeczy dyplomatycznej” w Polsce czy organizator nauki?, w: Katedra Historii Polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim – odniesienia, interpretacje, pamięć, Kraków 2019, s. 145-202 (tam starsza literatura).

²⁶ S. K r z y ż a n o w s k i, Dyplomy i kancelaria Przemysła II. Studium z dyplomatyki polskiej XIII wieku, Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie, Wydział Filologiczny i Historyczno-Filozoficzny 8, 1890, s. 122-192.

²⁷ Zob. D. R e d e r o w a, Ze studiów nad kontaktami Akademii Umiejętności z nauką obcą. Ekspedycja rzymska (1896-1918), Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie 4, 1958-1960, s. 191-256, zwł. 196-201, 246.

²⁸ Z. P i e c h, Stanisław Krzyżanowski, s. 149.

²⁹ O. R e d l i c h, Theodor Sickel. Werdezeit und Persönlichkeit, Mitteilungen des Institutes für Österreichische Geschichtsforschung 42, 1927, s. 154-164.

³⁰ Zob. W. B i e n k o w s k i, Semkowicz Władysław Aleksander, w: Polski słownik biograficzny, t. XXXVI (1995-1996), s. 234-242 (tam starsza literatura).

którą z kolei składają się fotografie średniowiecznych dokumentów polskich oraz oryginalne dyplomy pergaminowe i papierowe, po raz pierwszy odnotowane, jako przechowywane w Gabinecie, w 1933 r.³¹ Ostatnia z wymienionych wyżej kolekcji doczekała się dwóch opracowań katalogowych³².

Zasadniczy zręb zbioru oryginalnych dyplomów stanowią te, które w pierwszej połowie XIX w. gromadził kolekcjoner i mecenas sztuki baron Edward Rastawiecki (1804-1874) i w 1869 r. przekazał jako dar Uniwersytetowi Jagiellońskiemu³³; są one opatrzone jego nalepkami proveniencyjnymi. Wśród pozostałych wyróżniają się bez wątpienia dwa, oba pochodzące z terenu Italii, a więc wymieniony w tytule niniejszego artykułu, trzynastowieczny rotulus mieszczący tekst nadania dla klasztoru wallombrozjanów w Coltibuono³⁴, oraz piętnastowieczny instrument notarialny dotyczący sporu prowadzonego przed sądem starosty w Udine między konwentem dominikanów a Franciszkiem synem Piotra z Pracchisuo o zapisy poczynione w testamencie przez Ulianę, wdowę po owym Piotrze³⁵. Jako że dokumenty te nie należały do zbioru barona Rastawieckiego, trzeba spróbować odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób i kiedy znalazły się w Krakowie. Z uwagi jednak na brak bezpośrednich przekazów odpowiedź będzie tylko hipotetyczna, aczkolwiek nosząca duże znamiona prawdopodobieństwa. Otóż obaj ojcowie założyciele obecnej Pracowni Nauk Pomocniczych, S. Krzyżanowski i W. Semkowicz, brali udział w pracach wspomnianej ekspedycji rzymskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Celem tych pionierskich wyjazdów była rejestracja nieznanych dotąd źródeł historycznych do dziejów Polski pozyskiwanych z otwartego wówczas dla historyków (1881) Archiwum Watykańskiego³⁶. S. Krzyżanowski znalazł się w gronie pierwszego zespołu wysłanego z Krakowa, który w drodze do Rzymu zatrzymał się także we Florencji³⁷. W Rzymie przebywał

³¹ M. Starzyński, Dokumenty w zbiorach Zakładu Nauk Pomocniczych Historii, w: Katalog dokumentów pergaminowych i papierowych ze zbiorów Zakładu Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, opr. A. Marzec, J. Rogulski, M. Starzyński, red. M. Starzyński, Kraków 2022, s. IX-XXIV, zwł. XI-XXIII (tam starsza literatura), zob. też Z. Piech, Zbiory odlewów pieczęci w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, w: Zbiory pieczęci w Polsce, Warszawa 2009, s. 339-376.

³² Katalog fotografii dokumentów średniowiecznych Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, opr. B. Wyrozumska, H. Rawska, P. Rabiej, Kraków 2001 (CD-ROM); Katalog dokumentów pergaminowych.

³³ Zob. A. Ryszkiewicz, Rastawiecki Edward, w: Polski słownik biograficzny, t. XXX (1987), s. 600-603; tenże, Zasługi Edwarda Rastawieckiego jako kolekcjonera i mecenas, w: Mecenas, kolekcjoner, odbiorca, Warszawa 1984, s. 147-164 (to samo w: Muzealnictwo 28-29, 1984, s. 116-126).

³⁴ Kraków, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Historii, Pracownia Nauk Pomocniczych Historii i Źródłoznawstwa, Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych, sygn. 1.

³⁵ Tamże, sygn. 29.

³⁶ D. Rederowa, Ze studiów; T. Chynczewska-Hennel, Archiwalia rzymskie. Stan i perspektywy badań, w: Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej, t. II, Białystok 2010, s. 159-165; M. Horszowska, „Gorączka rzymska”. Udział Wiktora Czermaka w kampaniach naukowych Akademii Umiejętności w Krakowie, Res Historica 54, 2022, s. 275-306.

³⁷ H. Barycz, Stanisław Smolka w życiu i w nauce, Kraków 1975, s. 152-164, zwł. 158-160.

również W. Semkowicz³⁸. Nie można zatem wykluczyć, że wzmiankowane dokumenty jeden z tych badaczy (a może inny z członków ekspedycji) mógł po prostu nabyć na rynku antykwarycznym (z rąk prywatnych?) w Rzymie bądź Florencji jako interesujące przede wszystkim pod względem formy kancelaryjnej (nieczęsto spotykanej w zbiorach polskich) i tą drogą znalazły się one później w zbiorach Gabinetu.

4. ROTULUS

Wspomniany dokument z dawnego archiwum klasztoru w Coltibuono to wyprawiona jednostronnie (typ włoski) pergaminowa karta o wymiarach 18,3 (szerokość) × 60,7 cm (wysokość) zwinięta w rulon (rotulus)³⁹, zapisana staranną, wczesną kursywą gotycką, najpewniej ręką Adalberta z Cremony, protonotariusza i sędziego dworu cesarza Henryka VI Hohenstaufa, co potwierdzają umieszczona na końcu subskrypcja oraz powtórzony dwukrotnie znak notarialny⁴⁰. Mocą tego dyplomu nieznanemu skądinąd Guido syn Bassiego wraz z bratem Menkulem dokonali zapisu na rzecz klasztoru św. Wawrzyńca w Coltibuono, reprezentowanego wówczas przez opata Placyda II⁴¹, przekazując grunty w okręgach Casaglia i Vallelonga w zamian za zobowiązanie modlitwy w intencji zbawienia donatorów oraz ich przodków. Akcja prawna, na co wskazuje formuła *actum*, odbyła się w Monteverdi w dystrykcie florenckim 30 I 1201 r. Samo spisanie rotulusa odbyło się natomiast nieco później. Uwagę zwracają noty dorsalne, w tym trzy ewidentnie z XIII w. W jednej z nich zanotowany został ówczesny numer inwentarzowy: 540; w innym zapisie, późniejszym, najpewniej siedemnastowiecznym, widnieje kolejny numer inwentarzowy: 295. Obie te sygnatury wskazują na miejsce dokumentu w strukturze w archiwum klasztorowym. Dziś nie jest już niestety możliwe pełne odtworzenie drogi, którą pergamin ten w wieku XIX (lub na początku XX) przebył z Coltibuono do odległego Krakowa. Treść samego nadania nie zmienia też w znaczący sposób dawniejszej wiedzy o kształcie domeny opactwa. Natomiast samo zarejestrowanie faktu przechowywania tego bezcennego zabytku piśmiennictwa w zbiorach Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz przygotowanie jego krytycznej edycji nie tylko wypełnia widoczną lukę w znanej z zachowanego materiału archiwalnego sekwencji nadań dla klasztoru z przełomu XII i XIII w., ale stanowi także pierwszy krok do opracowania kontynuacji kodeksu dyplomatycznego, doprowadzonego, jak była mowa, do końca XII w.

³⁸ Zob. Władysława Semkowicza listy z Włoch z r. 1902, opr. J. Dużyk, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej 40, 1990, s. 125-176.

³⁹ O rotulusach włoskich zob. ostatnio N. M i e d e m a, Reiseliteratur und literarische Aufführungstexte in Form von Rotuli, w: Der Rotulus im Gebrauch. Einsatzmöglichkeiten – Gestaltungsvarianz – Deutungen, Wien-Köln-Weimar 2020 (Archiv für Diplomatik, Beiheft 19), s. 23-50; M.R. T e s s e r a, I rotoli della canonica e del monastero di S. Ambrogio nei secc. XII-XIII. Le allegationes dei canonici nel 1201, w: tamże, s. 259-278.

⁴⁰ Die Urkunden Heinrichs VI., wyd. H. Appelt, B. Pferschy-Maleczek, nr BB 179-180, 314, 316, 352, 357, 383, 469, 495, 501, 503, 506-507, 521, 525, 528, 530-533, 535, 537, 540-542, 544, 598-599, 601 (online: <<https://www.mgh.de/de/die-mgh/editionsprojekte/die-urkunde-heinrichs-vi>>).

⁴¹ Opat Placyd I notowany jest w zachowanych źródłach w latach 1127-1132, z kolei jego imiennik (II) od 8 IV 1199 do 26 V 1200 r., zob. Regesto di Coltibuono, nr 329, 330, 335-338, 340-342, 344-346, 349-352 (Placyd I), nr 535, 536, 542, 551, 553, 554 (Placyd II).

EDYCJA*

Monteverdi, 30 I 1201

Guido syn Bassiego wraz z bratem Menkulem dokonują zapisu pobożnego dla klasztoru wallombrozjanów św. Wawrzyńca w Coltibuono reprezentowanego przez opata Placyda II.

Or.: *Kraków, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Historii, Pracownia Nauk Pomocniczych Historii i Źródłoznawstwa, Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych, sygn. 1. Pergamin (rotulus) 18,3 × 60,7 cm, dobrze zachowany (widoczne plamy w górnej części). Na odwrociu noty archiwalne: Carta Guidoli et Menculi fratri Valle Lun[ga], Numero 540. Anno 1201 30 Januarii, Carta quam habemus a Guidone et [Menculo] Velle Lunga (XIII w.); Donatio bonorum [...] Casagliae et Valle Lungae. Numero 295 (XVII w.?).*

Reg.: *Katalog dokumentów pergaminowych i papierowych ze zbiorów Zakładu Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, opr. A. Marzec, J. Rogulski, M. Starzyński, red. M. Starzyński, Kraków 2022, nr 1.*

In Dei nomine. Anno dominice Incarnationis millesimo ducesimo primo / III Kalendas Februarias, indiccione quinta. Constat nos quidem Guidolum olim filium / Bassi paternoque consensu Mencolum filium eius insimul hoc donationis inter vivos / et inrevocabiliter instrumento pro remedio animarum nostrarum nostrorumque parentum inter vivos et inrevocabiliter iure proprio donasse, tradidisse, concessisse, ottulisse tibi donno Placito Dei gratia venerabili abbati ecclesie et monasterii sancti Laurentii de Culteo Buolli accipienti vice et nomine predicti monasterii tuisque successoribus et cui dederis vel concesseris inperpetuum integre, videlicet duas partes pro indiviso de omnibus terris, vineis, possessionibus, quas iure proprio habemus et tenemus vel alii habent et tenent pro nobis seu nobis pertinent, infra totam curtem atque districtum de Casallia et in Valle Lunga et integras duas partes undecim librarum, quas nobis debet prior de Mello bonorum denariorum, et insuper medietatem integram de omnibus rebus mobilibus, quas nos vel alii per nos habent et tenent seu nobis pertinent, et medietatem iuris et actionum et nominorum realium vel personalium nobis aliquo modo vel iure adversus quemlibet competentium ubicumque et qualitercumque extant vel sunt per loca cum eorum confinibus, una cum omnibus supra se et infra se habitis omnique iure, actione, requisitione vel usu de eis vel pro eis nobis competentibus vel pertinentibus quolibet modo vel ingenio, omnia, ut prediximus, in integrum inter vivos et inrevocabiliter donamus, tradimus atque concedimus, offerimus tibi prenotato donno Placito Dei gratia venerabili abbati accipienti vice et nomine predicti monasterii tuisque successoribus et cui dederis vel concesseris inperpetuum et cedi-mus et mandamus, damus et concedimus et procuratorem in rem tuam te facimus ad habendum, tenendum, agendum, experiendum et quicquid tibi tuisque successoribus nomine predicti monasterii placuerit deinceps faciendum sine nostra nostrorumque heredum contradictione vel causatione seu alterius. Et ea lege et pacto hanc dona-

* Za konsultację filologiczną publikowanego tekstu składam podziękowanie Pani Dr Annie Ledzińskiej z Pracowni Słownika Łaciny Średniowiecznej w Polsce.

tionem facimus, quod nullo casu ingratitudinis vel alio quolibet modo seu ingenio possit revocari vel infringi. Si vero adversus ea, que superius dicta sunt, per nos nostrosque heredes aut per summissam vel summittentem a nobis personam factum est vel fuerit, aut si apparuerit datum vel factum, quod contrasit, vel si de predictis agere vel litigare presumpserimus et omnia predicta semper firma non tenuerimus, duplum ipsarum rerum in continenti nomine pene solempni stipulatione interveniente tunc dare omnemque expensam et dampnum exinde competiturum resarcire de iure sub obligo potestatis et consulum, qui pro tempore Florentie erunt, vel alterius potestatis, per quam magis distringi possemus, tibi iamdicto abbati solempniter stipulanti et tuis successoribus promittimus et insuper ex pacto hoc instrumentum semper firmum et incorruptum tenere spondemus et in omnibus supradictis omni iuris auxilio et omni exceptioni atque omni merito et launehi, si quod nobis competeat, renuntiamus omnimode. Actum apud Montem Verdi comitatu et districtu Florentinensi.

Signa ffff manuum iamdictorum contrahentium, qui hec omnia, ut superius leguntur, fieri et scribi rogaverunt.

Signa ffff manuum presbiteri Dominichi prioris de Mello et Maragonis fabri et Duracri fabri et Tecii filii Cini rogatorum testium.

Ex supradictis terris est prima petia posita in loco, qui dicitur Acarpineto, et sic decernitur a primo latere.

Ego Adactus iudex imperatoris Henrici idemque notarius huic instrumento a me rogato et scripto completionem imposui.

BIBLIOGRAFIA

- Barycz H., Stanisław Smolka w życiu i w nauce, Kraków 1975.
- Bieńkowski W., Semkowicz Władysław Aleksander, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVI (1995-1996).
- Castiglia G., Rural Churches and Settlements in Late-Antique and Early Mediaeval Tuscany, *Journal of Roman Archaeology* 31, 2018.
- Castiglia G., Topografia cristiana della Tuscia Annonaria e della Tuscia Langobardorum (IV-VIII sec. D.C.), *Papers of the British School at Rome* 86, 2018.
- Catoni G., Gli archivi senesi durante il dominio francese (1808-1814), *Rassegna degli archivi di Stato* 26, 1966.
- Chynczewska-Hennel T., Archiwalia rzymskie. Stan i perspektywy badań, w: *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej*, t. II, Białystok 2010.
- Fabbi A., Camaldolesi e vallombrosani nella Toscana medievale. Repertorio delle comunità monastiche sorte tra XI e XV secolo, Firenze 2021 (Fragmentaria. Studi di storia culturale e antropologia religiosa 3).
- Farinelli R., Churches and Social Elites in Early Medieval Tuscany. A Quantitative-Statistical Approach to the Episcopal Archive of Lucca, w: *Churches and Social Power in Early Medieval Europe. Integrating Archaeological and Historical Approaches*, Turnhout 2015 (Studies in the Early Middle Ages 42).
- Farinelli R., Corti M., Marchese L., Sánchez-Pardo J.C., Chiese e popolamento nella Tuscia dell'alto Medioevo. Un approccio quantitativo alla documentazione diplomatica altomedievale del monastero di San Salvatore al Monte Amiata, w: *Chiese e insediamenti nei secoli di formazione dei paesaggi medievali della Toscana (V-X secolo)*, Borgo San Lorenzo 2008 (Quaderni del Dipartimento di archeologia e storia delle arti, sezione archeologica 64).
- Gabroit J.-R., Les plus anciens monastères de l'ordre de Vallombreuse (1037-1115). Étude archéologique, *Mélanges d'archéologie et d'histoire* 76, 1964.

- Gilchrist J.T., Cardinal Humbert of Silva-Candida († 1061), *Annale medievale* 3, 1962.
- Gilchrist J.T., Cardinal Humbert of Silva-Candida, the Canon Law and Ecclesiastical Reform in the Eleventh Century, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonische Abteilung* 58, 1972.
- Grégoire R., La canonizzazione e il culto di Giovanni Gualberto († 1073), w: *I Vallombrosani nella società italiana dei secoli XI e XII*, Vallombrosa 1995 (Archivio vallombrosano 2).
- Hoszowska M., „Gorączka rzymska”. Udział Wiktora Czerbaka w kampaniach naukowych Akademii Umiejętności w Krakowie, *Res Historica* 54, 2022.
- Immonen T., Giovanni Gualberto, Vallombrosa e Camaldoli nel secolo XI, w: *Il monachesimo del secolo XI nell’Italia nordoccidentale*, Cesena 2010 (Italia benedettina 29).
- Katalog fotografii dokumentów średniowiecznych Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, opr. B. Wyrozumska, H. Rawska, P. Rabiej, Kraków 2001 (CD-ROM).
- Krzyżanowski S., Dypłomy i kancelaria Przemysława II. Studium z dyplomatyki polskiej XIII wieku, *Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie, Wydziały Filologiczny i Historyczno-Filozoficzny* 8, 1890.
- Kurze W., Monasteri e nobiltà nella Toscana medievale, w: *tenże, Scritti di storia toscana. Assetti territoriali, diocesi, monasteri dai Longobardi all’età comunale*, Pistoia 2008 (Biblioteca storica pistoiese), pierwodruk w: *Le vie europee dei monaci. Civiltà monastiche tra Occidente e Oriente*, San Pietro in Cariano (Verona) 1988 (Scuola di memoria storica 5).
- Kurze W., Monasteri e nobiltà nella Tuscia altomedievale, w: *Atti del 5° Congresso internazionale di studi sull’alto medioevo*, Spoleto 1973.
- Leonardi C., La figura di Giovanni Gualberto nella Toscana del secolo XI, w: *tenże, Medioevo profetico*, Spoleto 2019 (Uomini e mondi medievali 60), pierwodruk w: *In vice Iohannis primi abbatis. Saggi e contributi per il millenario gualbertino in onore del reverendissimo don Lorenzo Russo occasione del XXV anniversario di ministero abbaziale*, Vallombrosa 2002 (Archivio vallombrosano 5).
- Manjoni F., La Badia a Coltibuono. Storia di una proprietà, Firenze 1981.
- Miedema N., Reiseliteratur und literarische Aufführungstexte in Form von Rotuli, w: *Der Rotulus im Gebrauch. Einsatzmöglichkeiten – Gestaltungsvarianz – Deutungen*, Wien-Köln-Weimar 2020 (Archiv für Diplomatik, Beiheft 19).
- Mikucki S., Nauki pomocnicze historii w Uniwersytecie Jagiellońskim, w: *Studia z dziejów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 1967 (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 139, Prace Historyczne 16).
- Pagliai L., Le origini dell’abbazia di Cultibuono nuovamente illustrate, Firenze 1911.
- Passerini L., Genealogia e storia della familia Ricasoli, Firenze 1861.
- Pennini A., La soppressione degli „ordini regolari” nel Piemonte napoleonico, *Historia et ius. Rivista di storia giuridica dell’età medievale e moderna* 13, 2008.
- Piech Z., Stanisław Krzyżanowski – badacz „rzeczy dyplomatycznej” w Polsce czy organizator nauki?, w: *Katedra Historii Polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim – odniesienia, interpretacje, pamięć*, Kraków 2019.
- Piech Z., Zbiory odlewów pieczęci w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, w: *Zbiory pieczęci w Polsce*, Warszawa 2009.
- Rederowa D., Ze studiów nad kontaktami Akademii Umiejętności z nauką obcą. Ekspedycja rzymska (1896-1918), *Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie* 4, 1958-1960.
- Redlich O., Theodor Sickel. *Werdezeit und Persönlichkeit*, *Mitteilungen des Institutes für Österreichische Geschichtsforschung* 42, 1927.
- Ryszkiewicz A., Rastawiecki Edward, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXX (1987).
- Ryszkiewicz A., Zasługi Edwarda Rastawieckiego jako kolekcjonera i mecenas, w: *Mecenas, kolekcjoner, odbiorca*, Warszawa 1984, to samo w: *Muzealnictwo* 28-29, 1984.
- Salvestrini F., *Disciplina caritatis. Il monachesimo vallombrosano tra Medioevo e prima età moderna*, Roma 2008.

- Salvestrini F., *Il monachesimo vallombrosano alla periferia orientale di Firenze. La badia di San Bartolomeo nel pieno e nel tardo Medioevo*, w: *Alle porte di Firenze. Il territorio di Bagno a Ripoli in età medievale*, Roma 2008 (Valdarno medievale. Studi e fonti 2).
- Salvestrini F., *Monachesimo benedettino e paesaggi agrari nella Toscana medievale (XI-XIV secolo)*, w: *Abbazie e paesaggi medievali in Toscana*, Firenze 2014 (Territori 23).
- Soldani F., *Lettera decima [...] sopra la fondazione dei monasteri di San Lorenzo a Coltibuono e di Santa Maria a Cavriglia, Firenze: nella stamperia in Borgo dei Greci, 1754.*
- Starzyński M., *Dokumenty w zbiorach Zakładu Nauk Pomocniczych Historii*, w: *Katalog dokumentów pergaminowych i papierowych ze zbiorów Zakładu Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego*, opr. A. Marzec, J. Rogulski, M. Starzyński, red. M. Starzyński, Kraków 2022.
- Suchánek D., *Papal Elections on the Eve of Issuance of the Papal Decree In nomine Domini – Historical Analysis of the Election of Popes Stephen IX and Nicholas II*, *West Bohemian Historical Review* 10, 2020.
- Tessera M.R., *I rotoli della canonica e del monastero di S. Ambrogio nei secc. XII-XIII. Le allegations dei canonici nel 1201*, w: *Der Rotulus im Gebrauch. Einsatzmöglichkeiten – Gestaltungsvarianz – Deutungen*, Wien-Köln-Weimar 2020 (Archiv für Diplomatik, Beiheft 19).
- Tronti C., *Famiglie signorili, cappelle private e insediamenti fortificati in Val di Sieve tra X e XII secolo. I casi di Monte di Croce e Montefiesole (Pontassieve, Firenze)*, w: *Chiese e insediamenti nei secoli di formazione dei paesaggi medievali della Toscana (V-X secolo)*, Borgo San Lorenzo 2008 (Quaderni del Dipartimento di archeologia e storia delle arti, sezione archeologica 64).
- Valenti M., *Aristocrazie ed élites, deboli e forti, nella Toscana tra VI e X secolo*, w: *Archeologia e società tra tardo antico e alto Medioevo*, Mantova 2007 (Documenti di archeologia 44).
- Valenti M., *La Toscana prima e dopo il 774. I segni delle aristocrazie in ambito urbano e rurale, w: 774. Ipotesi su una transizione*, Turnhout 2008 (Seminari del Centro interuniversitario per la storia e l'archeologia dell'alto Medioevo 1).

“The missing element”, or the unknown endowment for the monastery of Vallombrosians in Coltibuono from 1201

Summary

The present paper contains extensive historical commentary accompanying an edition of the thirteenth-century rotulus, recently discovered in the collections of the Jagiellonian University, from the archive of the monastery of Vallombrosians in Coltibuono, dissolved at the beginning of the 19th century. In unknown circumstances, most probably at the turn of the 19th and 20th centuries, it was brought from Tuscany to Cracow. The author describes the history of the foundation in Coltibuono, the beginnings of which reach back to the turn of the 8th and 9th centuries. The oratory which existed there along with a church (an autonomous monastery) from mid-11th century formed part of the Vallombrosa congregation and became one of the more important centres of religious renovation in the region of Chianti. The discovery also improved the state of research on the development of the monastery domain and the fate of the conventual archive which was in greater part moved to Florence after the dissolution of the monastery. It turns out, however, that one of the diplomas originally housed in it and considerably improving current knowledge about land endowments to that monastery at the turn of the 12th and 13th centuries, is now housed in the collections of the Sub-department of Auxiliary Sciences of History and Source Studies at the Jagiellonian University. Its edition should become an impulse not only to continue the work on the diplomatic codex of that monastery, brought by Luigi Pagliai to 1200, but also to initiate research on rotuluses in Polish collections.

Translated by Rafal T. Prinke

b)

 In die noie Anno dñice Incarnacionis M^o DCCC^o LXX° 17°
in. tit. f. In die quæ ff. Constat Nos quide Gualdus de filio
Bassi pūna; consensu advenolu filii et Jusimul hoc donacionis int uiuus
in p̄uocabile Inshumto p̄ remedio aīaz n̄az n̄ozq; p̄uenit In
uiuus inuocabile iure p̄o donasse ep̄didisse concessisse. obtulisse. tibi
domno placito dei gr̄a venerabili abbi ecclē māst̄ri sc̄i Laurēti de
calceo Buoli Acapienta Sine noie p̄dica māst̄ri tuisq; successorib; z au
deceis ut concessis Inp̄petuū Integre videlicet duas partes p̄uiduise de
om̄ib; t̄ris in reig possessionib; quas iure p̄o habem̄ z tenem̄ ut ali t̄ne
z tenet p̄not̄ seu nob̄ p̄anēt Intra totā cur̄e acq; dist̄ictū de casalla. In
Saille lunga In t̄ris duas partes vndeā lib; quas nob̄ deb; p̄ior Dm̄ella
bonoz denaz; In sup̄ gredietate incepta de om̄ib; reb; mobili; quas nos
ut ali p̄ nos t̄ne tenet̄ seu nob̄ p̄anēt z mediet̄ Juris Accionū z noīaz
realiū ut p̄sonaliū nob̄ aliquo modo ut iure p̄o usuz q̄lib; p̄p̄enatū ubi
aīq; z qualib; aīq; extit̄ ut fuit p̄ loca cū eoz ḡf̄m̄ib; Sine cū om̄ib; sup̄
se et Intra se habuit om̄ib; iure Accionū requisitaz ut usu de eis ut
p̄oz nob̄ cōpetentib; ut p̄tinentib; quolib; mō ut ingenio. Om̄ia ut p̄dixim̄
In tege In uiuus inuocabile donam̄ tradim̄ acq; concedim̄ offerim̄
m̄ tibi p̄notato domno placito dei gr̄a venerabili abbi Acapienta Sine
noie p̄dica monast̄ri tuisq; successorib; z au deceis ut concessis Inp̄petuū
z cedim̄ z mandam̄ dñm̄ z concedim̄ z p̄cipitate Inp̄t̄ cū te facim̄ ad ha
bendū tenendū agendū exp̄iendū z q̄cū tibi tuisq; successorib; noie p̄dica
monast̄ri placuit deinceps faciendū sine n̄za n̄ozq; h̄rdū contra
dictū ut cūf̄ictū seu al̄cū Et ea lego p̄p̄o h̄c donacionē facimus
p̄ nullo casu inq̄uicim̄ ut alio quolib; modo seu ingenio possit p̄uocari
ut Infringi Si uo aduersus ea que sup̄ dicta sūt p̄ nos n̄ozq; h̄rdes aut
p̄ s̄m̄issa ut sum̄t̄tē anob̄ p̄sonā facit̄ ut fuit aut si app̄uerit
factū ut factū quod contra sit ut si de p̄dica agere ut litigare p̄ sup̄seq̄
n̄ z om̄ia p̄dica semp̄ firma non tenuerim̄. Duplū ip̄az p̄z tenem̄

c)

ni. & omnia p̄dicta semp̄ firma non tenuerim. d̄p̄ta ip̄a rex & conuicti
 notē pene solēni stipulante. Intuente. tūc d̄p̄t̄ q̄nēmy; expensam
 et d̄p̄m̄ ex inde cōp̄t̄cū p̄s̄p̄t̄e de iure sub obligo p̄estatis & consili
 q̄ p̄ t̄p̄i flōr̄ q̄r̄ ut alī p̄estatis p̄ q̄m̄ magis distinguī possēmi.
 tibi Jandicoo Abbati solēni stipulante & suis successorib; p̄m̄ta n̄
 & Insup̄ ex p̄t̄o hōc instrumentū semp̄ firmū & incorruptū tenē spon
 dem̄. In om̄ib; sup̄dictis om̄i iuris auxilio & om̄i ex cōp̄t̄ōi atq; om̄i
 m̄p̄t̄o & Lauechi siquod nob̄ cōp̄t̄ebat p̄nūm̄ om̄i mode.
 Act. apud aronē & p̄di. Comitatu & dist̄icu flōr̄. ff.

Signa ⅞ manū Jandicoz congregatiū q̄ hec om̄ia ut sup̄ le
 gūt̄ fieri & scribi p̄rauerūt.

Signa ⅞ manū p̄tri dominici poris de mello & aragonis fabri
 & d̄p̄t̄u fabri & t̄c̄i filii Cui p̄gatoz testū.

Exsup̄radictis t̄p̄s & p̄ma p̄tia p̄t̄a In loco q̄ dicit̄ d̄p̄t̄ p̄neto & sic de
 cernūt. Ap̄mo Latē.

Ego adact̄ iudex Imp̄atoris henrici Reḡ; not. hūc instru
 m̄to Ame p̄gato & s̄p̄to completionē Imp̄osui.